

Holl András

Az interneten megjelenő tudományos hírek megbízhatóságának kérdéséről – technikai lehetőségek a megbízhatóság megállapítására és jelzésére

Az internet sokak tájékozódásának legfontosabb vagy akár az egyetlen forrása. Egyre nagyobb mértékben helyeződik át a világhálóra a kereskedelem, a szolgáltatások szervezése és az emberi kapcsolatok építése és fenntartása. Mindebben nagy szerepe van a bizalomnak – lásd Douglas Heaven cikkét a New Scientist-ben (2017). Jelen közleményünkben az interneten olvasható hírek megbízhatóságával foglalkozunk: a megbízhatóság megalapozására alkalmazható technológiákkal, a megbízhatóság jelölésével. A jelenség háttere, szociálpszichológiája iránt érdeklődőknek figyelmebe ajánlhatjuk Krekó Péter könyvét (2018), illetve a Századvég 2017/2 számát, amelyben több, a kérdéssel foglalkozó cikk található.

Kulcsszavak: hír; közlemény; tudományos ismeret; megbízhatóság; metaadat

A hírek, közlemények megbízhatósága igen széles skálán mozoghat – a szakmai bírálaton átesett tudományos cikkektől a korrekt vagy kevésbé pontos ismeretterjesztő híreken keresztül az álhírekig. A hírek lehetnek pontatlanok, hibásak, szándékolatlan félrevezetők, a hibák vagy pontatlanságok forrása pedig nem feltétlenül az eredeti közlés, a másod- vagy harmadközlések is torzulhatnak a rövidítés, átdolgozás vagy a fordítás során. Sok szó esik az álhírek terjedéséről, hatásáról – Fletcher et al. (2018) elemzést közöl az azonosított álhírszolgáltatók látogatottságáról Franciaországban és Olaszországban.

A megbízhatóság kérdése természetesen mindenféle hírrel kapcsolatban felvethető, mi azonban csak a tudományos hírekkel foglalkozunk ebben a cikkben, mivel a probléma a tudományra korlátozva némiképp könnyebben kezelhetőnek ígérkezik. Hírek alatt itt a szélesebb közönségnek szánt információkat értjük – a szigorúan tudományos cikkek megbízhatóságának vizsgálata ugyan összefügg a témával, ám messzebbre is mutat, ennek részletes tárgyalására itt nem vállalkozhatunk. A tudományos hírek körébe viszont beleértünk olyan híreket is, mint például az egészséggel, orvostudománnyal kapcsolatos, az interneten elérhető információk – hírek, blogbejegyzések stb. –, amelyek megbízhatósága, hihetősége mögött nagy

szerepe van a tudományos háttérnek, megalapozottságnak, a szerzők megfelelő képezésének, a hírt közlő média jellegének, szerkesztési elveinek és gyakorlatának. Ezeknek az információforrásoknak a megbízhatósága szó szerint életbevágó lehet. Javaslatunk összevág az Európai Bizottság szakértői csoportja javaslatainak² első ajánlásával („enhance **transparency** of online news, involving an adequate and privacy-compliant sharing of data about the systems that enable their circulation online”), valamint az IFLA¹ által összeállított, az olvasóknak szóló ajánlások³ több pontjával.

Az interneten megjelenő hírek megbízhatóságának megállapításával és tanúsításával foglalkozó tanulmányok közül meg kell említenünk Joshua Hyman cikkét (2017). Hyman javaslatokat tesz szabványok kialakítására és használatára – írása a szakmai konszenzus keresésének kiindulópontja lehet. Két nagy terület vizsgálatára lehet szükség: i.) hogyan állapítsuk meg egy hírszolgáltató vagy egy egyedi hír megbízhatóságát, és ii.) hogyan jelezzük szabványos módon ezt a megbízhatóságot? Szántó Áron (2017) olyan módszert javasol, ami a Twitter üzenetek megosztásának hálózati topológiáját vizsgálva lehet képes az egyes üzenetek valóságtartalmát, torzítását automatikusan meghatározni. Hyman a hírek kombinált gépi és emberi osztályozásának szükségességét hangsú-

lyozza. A világ egyik vezető szakmai egyesülete, a villamosmérnököket és informatikusokat tömörítő IEEE szabvány kidolgozását kezdte meg a hírforrások megbízhatóságának osztályozására⁴.

Jelen cikkünkben az egyes hírek megbízhatóságának megállapításához felhasználható szabványos technikát kívánunk ajánlani. Szántó Áron módszere nem kíván változtatni a létező kommunikációs technológiákon, nem igényli maguknak a tartalmaknak (az adott esetben Twitter üzeneteknek) a megváltoztatását, hanem azokat adottnak tekintve, a kapcsolati hálóikat elemezve jut következtetésekre. Az általunk javasolt megközelítés ettől eltérő, az internetes hírekben elhelyezett metaadatok – legyenek azok akár a HTML-fejlécben elhelyezett META címkékben vagy a HTML/XML-forrásban szereplő címkékben – segítségével javasolja a megbízhatóság ellenőrzését elősegíteni. A javasolt metaadatok egyike vagy másika olyan információ, amely jelenleg is szerepel, vagy legalábbis szerepelnie kellene minden színvonalas tudományos hírben, mint például a forrás és az eredményt elérő, közlő kutató(k) neve. A javaslat lényege mindössze annyi, hogy a megbízhatóság megállapításához biztosított információk elemek készletét kijelölve, azokat szigorúan megszabott formában, metaadatokban javasolja elhelyezni, biztosítva a gépi feldolgozhatóságot.

A megbízhatóság ellenőrzése metaadatokkal

Mind a tudományos kommunikáció (beleértve a szak- és ismeretterjesztő cikkeket is), mind az újságírás alapvető szabályai között szerepel a források, és szerzők megjelölése. Általánosan elterjedt – a minőségi hírforrások esetében legalábbis – a hivatkozás feltüntetése a hír forrására, egy eredeti szakcikkre, és nagyon gyakran a forrásmegjelölés hiperhivatkozás is egyben az eredeti cikkekre. Általános újságíró-etikai irányelv a forrás szerzőinek, a kutatási eredményt létrehozó kutatók nevének megjelölése is. A gyakorlott olvasónak a cikkről kialakított véleményét valószínűleg befolyásolja is, hogy az eredmények forrását pontosan megjelölik. A pontos információk az elhagyását gyakran karikírozzák is („Orosz kutatók kimutatták, hogy...”). Az általunk javasolt technológia az általános jó gyakorlat kiterjesztését jelenti, az információk eredetére vonatkozó metainformációk gépíleg feldolgozható formában való elhelyezésével.

Javaslatunkat megfogalmazzuk egy „gyenge” és egy kevésbé kidolgozott, nagyobb igényű, szemantikus webtechnológiákat alkalmazó „erős” vál-

Holl A.: Az interneten megjelenő tudományos hírek ...

tozatban is. Mindkét változat lehetőséget ad olyan, az olvasót segítő technológiák létrehozására, amelyek a cikkben elhelyezett metaadatok ellenőrzésével és bemutatásával segítik a tájékozódást. A „gyenge” változat azt igényli, hogy a híreket közlő médiumok gondoskodjanak a megfelelő metainformációk elhelyezéséről, továbbá hogy létrejöjjenek olyan eszközök – például böngésző bővítmények –, amelyek ezeket a metaadatokot igény esetén bemutatják, és korlátozott mértékben ellenőrzik, a hírt a „gyenge” követelményeknek való megfelelést jelzik, lehetőleg valamilyen szabványos, széles elfogadott módon.

Mind a „gyenge”, mind az „erős” változat valamiféle bizalmi láncolat felállításán alapul: megbízható az a hír, amelynek az eredete (eredeti cikk, szerző, háttérinformáció) megbízható, és amelyik megbízható átalakulásokon (másod- és harmadközlés) ment keresztül, ez esetben is a másod- vagy harmadközlő média, a közreműködő újságíró vagy szerkesztő megbízhatósága alapján. A „gyenge” változatban csak a hír útjának dokumentálása, a szerzők, közreműködők, az eredeti közlemény manuális ellenőrizhetősége a követelmény, az „erős” változatnál a megbízhatósági láncolat automatikus, szemantikus webtechnológiákkal való követhetősége a cél.

A „gyenge” változat

A következő modellt használjuk egy hír útjának leírására az elektronikus sajtóban: i.) megjelenik egy szakcikk; ii.) esetleg ennek nyomán sajtótájékoztatót tartanak, sajtóközleményt adnak ki; iii.) az eredményt, felfedezést bemutatja az ismeretterjesztő szaksajtó (ide értve a széleskörű tájékoztatást folytató tudományos hetilapokat, mint a Nature vagy a Science, a tudományos hírlapokat, mint a Science News, a szakportálokat mint a Space.com vagy a csillagaszat.hu); iv.) a másodközlést harmadközlés követi egy napilapban vagy általános hírportálon. A hír ez utóbbi megjelenéseiben jut el a legszélesebb közönséghez. A szakemberek általában nem innen értesülnek a hírről, de a közvetlen szakterület határain kívül tevékenykedő, adott esetben a tárgyban, vagy rokon területen diplomával rendelkezők is gyakorta a harmad- vagy másodközléssel találkoznak, és esetenként a láncolatot visszakövetve legalábbis ránéznek az eredeti cikkekre is. Minél kevesebb szakismerettel rendelkezik az olvasó, annál kevesebb esélye van az elsődleges, vagy akár a másodlagos közlést teljesen megérteni – és valószínűleg kevesebb is az igény arra, hogy megtekintse a forrásokat.

Mindazonáltal a laikus olvasót is megnyugvással töltheti el, hogy a forrás pontosan megjelölt és ellenőrizhető (bízhat abban, hogy a hír terjedési stációinak pontos feltüntetésével valaki nálánál hozzáértőbb, adott esetben az eredeti tudományos eredményt elérő tudósok maguk, már ellenőrizték azt, tiltakoztak volna, ha ferdítést, hibát találnak).

Az alkalmazott metaadatoknál a „gyenge” esetben is követelmény, hogy valamilyen tovább követésre alkalmas azonosító szerepeljen, az információnak utána lehessen járni (ha más nem, maga az olvasó).

Megadunk néhány lehetséges metaadatelemet, melyek a hírekben elhelyezhetők. A metaadatok javasolt általános struktúrája két elemet tartalmaz: egy szöveges információs részt, és egy URL-t vagy egyedi azonosítót, ami URL-lé alakítható (mint a Digital Object Identifier).

Eredeti forrás: rövid bibliográfiai leírás / DOI
Eredeti szerző(k): legalább az első szerző (levelező szerző, a közleményért felelősséget vállaló szerző) / ORCID (adott esetben VIAF, ISNI)

Eredeti felelős intézmény: az eredményt létrehozó intézmény(ek) közül legalább az egyik, amely a sajtóközleményt jegyzi, vagy az első szerző elsőnek megjelölt munkahelye, / intézményi honlap vagy valamilyen intézményeket tartalmazó adatbázishoz kötött azonosító, URL.

Eredeti cikk esetleges nyílt hozzáférésű változata, amennyiben a közlő folyóirat honlapján nem olyan szerepel / URL

Szakterület: a hír szakterülete(i). Kívánatos valamilyen általánosan használt, hierarchikus szakterületi osztályozást használni (pl. Frascati Fields of Science).

Másodközlő/harmadközlő forrás: megjelölés / URL
Másodközlő/harmadközlő szerző (szerkesztő, újságíró): amennyiben van ilyen / VIAF, ISNI, korábbi cikkek listája (URL), honlap (URL) stb.

A lista bővíthető, változtatható, csupán néhány kézenfekvő lehetőséget soroltuk fel. A hírben elhelyezett metaadatokat egy erre a célra szolgáló böngésző bővítmény megvizsgálhatja, az ezek közül feltétlenül megadandóak meglétét ellenőrizheti, és vizsgálhatja, hogy az adott metaadatelemhez megadott, követhető azonosító szintaktikusan megfelelő-e, és egy létező weboldalra mu-

tat-e? Amennyiben igen, akkor grafikusán jelezheti a híren a megbízhatóságot, mondjuk egy kis zöld zászlócskával, amire kattintva az olvasó megtalálja a szépen összerendezett metaadatokat, és követheti a hozzájuk tartozó linkeket. Az már az olvasó felelőssége, hogy a metaadatok meglétéből, esetleg megtekintéséből, a linkek követéséből milyen következtetéseket von le. Természetesen az elképzelt böngésző bővítménynek a megbízhatóság jelölésére szolgáló szabványos jelöléseket kell használnia, amennyiben ezek elfogadásra kerülnek.

Mind a tudományos folyóiratok, mind az ismeretterjesztő lapok digitális kiadásainál előfordul, hogy az olvasók számára kínált járulékos információk között szerepel a szerző korábbi cikkeinek listája is (gyakran csak az adott folyóiratra, lapra, portálra szorítkozva). Ez az említett, jelenleg is széles körben alkalmazott jó gyakorlatok egyike az ismeretterjesztő vagy híroldalakon, és mindenképpen segít a megbízhatóság megítélésében. Amennyiben a hírek megbízhatóságának jelölése úgy történik majd, hogy magára a hírre kerül valamiféle tanúsítvány, az tovább erősítheti ezt a funkciót – ha az újságíró csupa megbízhatónak bizonyult írás szerzője, nyilván megerősíti a kérdéses hírbe vett bizodal munkat is.

A javasolt metaadatok elhelyezése nem csupán az olvasónak teremt lehetőséget a megbízhatóság gyors felmérésére, de utat nyit a weben található tudományos hírek halmazainak ellenőrzésére is. Például a kutatók munkájának társadalmi visszhangjának követésére szolgáló alternatív metrikák is pontosabbá tehetők, ha nem a közlemény szövegéből kell ezen adatok kibányászását megkísérelni. A metaadatok alkalmazása lehetővé teszi azt is, hogy az olvasó személyes preferenciáit pontosabban kiszolgálhassák a hírportálok, például a cikkek témáinak (szakterület) pontosabb azonosításával. Mind a tudományos visszhang követése, mind a testre szabott információszolgáltatás jelenleg is, metaadatok nélkül is megvalósul a gyakorlatban, a metaadatok megléte viszont véleményünk szerint javíthat a hatásfokon.

Esettanulmány

2018 szeptemberében az Index tudományos rovatában megjelent egy hír „Valami nemrég a Tejútrendszerbe ütközött” címmel. A forrásra vonatkozó információkat követve megvizsgáljuk a hír útját, és az újraközlések, átvételek során megfigyelhető újságírói gyakorlatot. Az adott cikk kétségtelenül

megbízható, és ha némi erőfeszítés árán is, de története visszakövethető az eredeti tudományos közleményig.

- Index, 2018 szeptember 25.⁵ Cím: Valami nemrég a Tejútrendszerbe ütközött. Szerző: -BD-szignó. Hivatkozás a tudományos eredményt közlő cikk első szerzőjére és munkahelyére (Teresa Antoja / Barcelonai Egyetem) és a tudományos folyóíratra, amiben megjelent (Nature). A cikk megjelöli a közvetlen forrását (csillagaszat.hu), az ott megjelent hírre linket is ad.
- Csillagaszat.hu, 2018 szeptember 25. Cím: Különleges mintázat a Tejútrendszer csillagainak mozgásában. Szerző: Ujhelyi Borbála. A cikk szintén hivatkozik az eredeti közleményre, az Index-en is szereplő adatokkal, és közvetlen forrásként a Sky and Telescope amerikai tudományos ismeretterjesztő magazint jelöli meg.
- Sky and Telescope, 2018 szeptember 19. Cím: Pattern in Milky Way's Stars Suggests Recent Galactic Whack. Szerző: John Bochanski. Az utánközlők által is átvett adatokon túl linket is ad az eredeti Nature cikkre (de nem a hosszú távú elérhetőséget garantáló DOI-azonosítón keresztül).
- Nature, 2018 szeptember 19. Cím: A dynamically young and perturbed Milky Way disk. Szerző: T. Antoja és mások. A cikk nem adja meg a szerzők ORCID-azonosítóját. Bár T. Antoja fellelhető az ORCID-adatbázisban, profilja üres.

Bár ez nem jelenik meg egyik fenti közlésben sem, de rátekinthetünk a cikk nyílt hozzáférésű kéziratára az arXiv repozitóriumban⁶. A javasolt, proveniencia megadására szolgáló metaadatokban az alábbi információk szerepelhetnek:

Eredeti forrás: Nature, 561, pp 360-362. (2018)
DOI: [10.1038/s41586-018-0510-7](https://doi.org/10.1038/s41586-018-0510-7) nyílt hozzáférés:
<https://arxiv.org/abs/1804.10196>

Eredeti szerző: Antoja, T. ORCID: [0000-0003-2595-5148](https://orcid.org/0000-0003-2595-5148)

Eredeti felelős intézmény: Universitat de Barcelona (IEEC-UB), Barcelona, Spain URL:
<https://www.ub.edu/>

Szakterület: Physical sciences – Astronomy

Másodközlő forrás: Sky And Telescope URL:
<https://www.skyandtelescope.com/astronomy-news/pattern-in-milky-ways-stars-suggests-recent-galactic-whack/>

Harmadközlő forrás: csillagaszat.hu URL:
<https://www.csillagaszat.hu/tudastar/a-tejutrendszer/kulonleges-mintazat-a-tejut-csillagainak-mozgasaban/>

Felvethetjük a kérdést, mennyi információt kell, és mennyit szabad a szerzőről közölni? Javaslatunk a tudományos cikkek esetében az ORCID-profil megadását tartalmazza, amelyben kívánatos, hogy a végzettség és a munkahely nyilvános legyen, és ahol – az európai általános adatvédelmi rendelet kívánalmainak megfelelően – az információk feletti önrendelkezés gyakorolható. A kutatók munkahelyük weboldalain gyakorta megtalálható fényképük, hivatalos telefonszámuk. De ezeket az információkat véleményünk szerint nem érdemes a munkájukat ismertető népszerűsítő cikkek metaadatai közé átemelni.

Az „erős” változat

A javasolt technológia „gyenge” változatában a böngésző toldalék ellenőrzi, hogy meg van-e adva a metaadatokban az eredeti szerző, és van-e hozzá valamiféle működő azonosító, pl. ORCID⁷. Az ORCID-azonosítóból képzett linket követve, szerencsés esetben, az olvasó információkat talál az eredeti szerző képzettségéről, munkahelyéről, ezáltal véleményt alakíthat ki arról, hogy az adott témában a szerző kompetens-e? Az „erős” javaslat a szemantikus webtechnológiák széleskörű alkalmazását feltételezi. A fenti példát folytatva nem elégszünk meg azzal, hogy az eredeti szerző ORCID-profiljában milyen végzettséget, munkahelyet ad meg, hanem azt is ellenőrizni kell – immár nem manuálisan, hanem gépileg –, hogy a munkahelyadat vajon szerzői önbevalláson, vagy a kérdéses intézmény által szolgáltatott információ alapján alapul-e? (Ezek az információk gépileg lekérdezhetők az ORCID-adatbázis alkalmazásprogramozási felületén [API].) Ha mondjuk, a szerző azt állítja profiljában magáról, hogy egy adott egyetemen szerezte a PhD fokozatát, ezt az információt gépileg tudni kell ellenőrizni, az adott egyetem (doktori iskola) publikusan elérhető adatbázisában. Ebben az esetben azonban még az sem feltétlenül elegendő, hogy van egy létező, a weben elérhető és adatot szolgáltató egyetem, amelyik tanúsítja egy névvel, esetleg más személyes adatokkal (pl. születési hely, év) azonosított személy fokozatszerzését egy adott tudományterületen, és az ORCID-profilban szereplő információ ettől az intézménytől ered, de

az a kérdés is felvetődik, hogy maga az egyetem megbízható-e? Ennek eldöntéséhez kell valamiféle autoritás, amelynek az egyetemre vonatkozó tanúsítványát el tudjuk fogadni (pl. Magyarországon a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság adhat megalapozott információt a doktori iskolákról). Ugyancsak fontos követelményelem a szerző adott területen való képzettsége, jártassága – itt használandó az adott hír szakterületére vonatkozó metaadat. Egy csecsemők egészségével vagy betegségével foglalkozó hírben nem lehet megbízni, ha a szerzőnek gépészmérnöki diplomája van. A „gyenge” megoldásnál a hír olvasójára marad, hogy eldöntse, megalapozza-e a szerző profiljában található végzettség a hozzáértését, az „erős” változatban megfelelő ontológiák megléte szükséges, amelyek a különböző információforrások és elemek egymáshoz való viszonyát meghatározzák.

A megbízhatósági láncok építésénél nem lehet megkerülni a végső tekintély (vagy tekintélyek) kérdését. Ki tanúsíthatja egy tudományos intézmény megbízhatóságát? Milyen tanúsítványi láncolaton keresztül lehet egy adott intézmény, vagy kutató megbízhatóságáról, és az azt tanúsító szervezet megbízhatóságáról meggyőződni? Szükség van-e egy gyökérintézményre a világon, vagy fenn kell-e tartani a lehetőségét, hogy az olvasó válaszon magának egy megbízható kiindulópontot a tanúsítványok kezeléséhez (például a hazai olvasó megjelölhetne egy általa megbízhatónak vélt hazai intézményt, aki ilyen szolgáltatást ellát, és karbantart valamilyen listákat a megbízható felsőoktatási intézményekről, kutatóintézetekről, tudományos folyóiratokról, vagy az ilyen listákat megbízhatóan szolgáltató további szervezetekről).

Egyszerűbb lehet, ha csak a közleményt közlő folyóiratok megbízhatóságát vizsgálja a rendszer fehér- vagy feketelisták alapján. Maguk a tudományos szócikkek, az elsődleges információforrások is jelenhetnek meg csaló, szélhámos, vagy egyszerűen nem megfelelő szakmai színvonalat biztosító, úgynevezett parazita folyóiratokban. Ezeket korábban *Jeffrey Beall* amerikai könyvtáros listázta (Yeates, 2017). Jelenleg a Cabell's⁸ nevű amerikai cég szolgáltató fekete- és fehérlistákat előfizetőinek, valamint a DOAJ⁹ listáz szigorú kritériumoknak megfelelő OA folyóiratokat. Nem tudunk olyan szolgáltatásról, ami a népszerűsítő folyóiratok megbízhatóságát listázná. Ilyen listák létrehozhatók lennének valamilyen (megbízható) testület által, vagy a közölt hírek valamiféle szakértői rendszer által való minősítéseinek statisztikáin keresztül.

Mint láthatjuk, az „erős” megoldás olyan bizalmi láncolat kiépítését feltételezné, ami kételyeket támaszthat a megvalósíthatóságot illetően. Ám a „gyenge” szisztéma is biztosít előnyöket, és fejlesztési lehetőségeket.

A magyar nyelvű tudományos ismeretterjesztő hírek – ide értve az egészségügyi jellegű híreket is – jelölése a hírforrások osztályozásával nem lenne lehetetlen. Ha a folyóiratok vagy hírportálok megbízhatóságának ellenőrzését megoldjuk, a cikk megbízhatóságának kérdését az adott szerkesztőségbe vetett bizalom garantálhatja. A kutatást végző intézmények megbízhatóságának hazai listázása sem tűnik megoldhatatlan feladatnak. Az egyes kutatók végzettségének szemantikus webeszközökkel való ellenőrzése nehezebb feladatnak tűnik. A hazai esetben a legegyszerűbb megoldás az eredeti cikk megbízhatóságának garantálása lehet, amit delegálni lehet az MTMT¹⁰ adatbázisára.

Összefoglalás

Cikkünkben egy, az egyes interneten megjelenő, tudományos vagy tudományos háttérrel feltételező ismeretterjesztő, népszerűsítő hírek megbízhatóságának megállapítását elősegítő technológiát javasolunk. A módszer feltételezi, hogy a hírben az eredetét, másod- és harmadközléseinek útját, a szerzők és közreműködők megjelölését szolgáló metainformációkat helyez el a közreadó. E metainformációk meglétét, prezentálását segíthetik a célra kialakítandó böngésző kiegészítők a javaslat „gyenge” változata szerint – az olvasó csupán jelzést kap arról, hogy az adott hírben szerepelnek-e a megkövetelt metainformációk, melyeket a szoftver segítségével könnyedén megjeleníthet és rendezhet, további háttérforrásokhoz követhet. A „gyenge” változat lényegében az etikus újságírói jó gyakorlat informatikai háttérprotokollját tartalmazza, némi szoftveres rásegítéssel az olvasói oldalon. A javaslat „erős” változata szemantikus webtechnológiák segítségével kísérli meg a hír háttérét adó bizalmi láncolat felépítését valamiféle megbízható kiindulópontig.

A cikkben bemutatott, az álhírek felismerésére és jelölésére alkalmazható technikák legfőbb hiányossága az, hogy feltételezik, hogy a hírfogyasztó élni kíván a lehetőséggel, hajlandó külső segítséget elfogadni a hírek megbízhatóságának eldöntéséhez. Valójában a hírfogyasztók objektivitása erősen különböző lehet, gyakorta elhiszik azt, amit el akarnak hinni, bármiféle jelzést kapnak is a hír megbízhatóságára vonatkozóan. Mint azt Aczél

Petra írja (2017): „...az álhír nem kizárólagosan kibocsájtói jelenség, sokkal inkább interakciók eredménye...”. A hír provenienciájának ellenőrzése aktív olvasói érdeklődést feltételez, továbbá – az álhírek fogyasztói felületesek, és nagyobb szerepe van annak, hogy ismerős osztotta-e meg velük a hírt, mint annak, hogy eredetileg honnan származott. „Alapvetően három tényezővel magyarázhatjuk az álhírek könnyű terjedését: 1. az információfeldolgozás felszínességével, 2. az elfogultságok szerepével, 3. és a társak információhitelesítő szerepével” (Krekó, 2018). Bízunk benne, mindazonáltal, hogy a hírolvasók egy része élne a cikkünkben vázolt lehetőséggel, amennyiben az megvalósulna.

Irodalom

Aczél Petra, Az álhír. Kommentár a jelenség értelmezéséhez, Századvég, 84, 2017, 2, 5-25.

Fletcher, R., Cornia, A., Graves, L., Nielsen, R.K., Measuring the reach of »fake news« and online disinformation in Europe, Factsheet, February 2018, Reuters Institute for the Study of Journalism

Heaven, Douglas, Who can you trust? How tech is reshaping what we believe, New Scientist, 25 October 2017

<https://www.newscientist.com/article/mq23631490-200-who-should-you-trust-how-tech-is-reshaping-what-we-believe/>

Hyman, Joshua, Addressing fake news: Open standards & easy identification, 2017 IEEE 8th Annual Ubiquitous Computing, Electronics and Mobile Communication Conference (UEMCON), 2017, DOI: 10.1109/UEMCON.2017.8248986

Krekó Péter, Tömegparanoia. Az összeesküvés-elméletek és álhírek szociálpszichológiája, Athenaeum, 2018.

ISBN 978 963 293 759 5

Szántó, Áron, Content-Blind Learning on Social Networks, a szerző honlapján, 2017,

<https://aronszanto.com/ContentBlindLearning.pdf>

Holl A.: Az interneten megjelenő tudományos hírek ...

Yeates, S., After Beall's 'List of predatory publishers': problems with the list and paths forward, 2017, Information Research, 22., No. 4., December 2017; <http://www.informationr.net/ir/22-4/rails/rails1611.html>

Hivatkozások

- 1 Final report of the High Level Expert Group on Fake News and Online Disinformation
<https://ec.europa.eu/digital-single-market/news/final-report-high-level-expert-group-fake-news-and-online-disinformation>
- 2 IFLA: International Federation of Library Associations and Institutions = Könyvtári Egyesületek és Szervezetek Nemzetközi Szövetsége
- 3 <https://www.ifla.org/publications/node/11174>
- 4 P7011- Standard for the Process of Identifying and Rating the Trustworthiness of News Sources, <https://standards.ieee.org/project/7011.html>
- 5 https://index.hu/techtud/2018/09/25/valami_nemreg_a_tejutrendszerbe_utkozott/
- 6 <https://arxiv.org/abs/1804.10196>
- 7 RCID – Open Researcher and Contribution ID; <https://orcid.org/>
- 8 Cabell's New Predatory Journal Blacklist: A Review <https://scholarlykitchen.sspnet.org/2017/07/25/cabells-new-predatory-journal-blacklist-review/>
- 9 DOAJ – Directory of Open Access Journals; <https://doaj.org/>
- 10 MTMT – Magyar Tudományos Művek Tára

Beérkezett: 2019. VI. 17-én.

Holl András

az MTA KIK informatikai főigazgató-helyettese.

E-mail: holl.andras@konyvtar.mta.hu